

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора, дійсного члена
НАПН України, академіка-секретаря Відділення професійної освіти і освіти

дорослих НАПН України Ничкало Неллі Григорівни

на дисертацію Марцевої Людмили Андріївни

*"Теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших
спеціалістів радіотехнічного профілю"*

на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

На початку ХХІ ст. питання розвитку в Україні професійної освіти конкурентоспроможної якості – одне з найважливіших у реформуванні як національної освітньої сфери, так і суспільства й країни в цілому.

Президент НАПН України академік В.Г. Кремень на загальних зборах академії 30 жовтня цього року виступив з доповіддю «Концептуальні засади розвитку професійної освіти». Він визначив чотири основні засади розв'язання цієї надзвичайно актуальної проблеми. «По-перше, якісна і доступна професійна освіта – це запорука самореалізації кожної особистості, яка тією чи іншою мірою впродовж життя бере участь у розподілі суспільних ролей, зокрема на ринку праці, запорука розвитку як персональної кар'єри, так і прогресу українського загалу в цілому.

По-друге, професійна освіта, якщо говорити економічними категоріями, це основа формування компетентного людського капіталу, здатного ефективно забезпечувати потреби сучасної економіки та конкурувати в глобалізованому, швидкозмінному світі. За індексом глобальної конкурентоспроможності Україна посідає 76 місце з-поміж 144 країн світу, її економіка відповідає відносно невисоким – 3–4-му – технологічним укладам.

По-третє, професійна освіта – потужний фактор європейської і світової інтеграції на засадах суверенітету і незалежності, процвітання і стійкого розвитку України, яка в минулому довгий час перебувала у вимушеній ізоляції.

По-четверте, професійна освіта має працювати на модернізацію українського суспільства, подолання кризових явищ з огляду на вдосконалення суспільних відносин, на підвищення продуктивності праці, на добробут людей, і, зрештою, на досягнення миру, спокою і стабільності, на гуртування, консолідацію, і зміцнення нації.» В.Г. Кремень [Професійне становлення особистості : Психолого-педагогічний науковий журнал. – 2015, №4. - С. 7-8].

В умовах інформаційно-технологічного суспільства, коли відбувається постійне зростання обсягів інформації, стійкий розвиток техніки і технологій, недостатньо сформувати в майбутніх фахівців фіксований набір знань, умінь і навичок. Нагальною потребою є вдосконалення змісту та методів професійної підготовки з урахуванням вимог роботодавців. Покращити якість навчання фахівців високотехнологічних галузей неможливо без обґрунтування теоретико-методологічних засад освітньої системи, переосмислення ключових методологічних підходів до проектування та реалізації освітнього процесу. Водночас, як показало вивчення психолого-педагогічної та методичної літератури з проблем професійної освіти, а також аналіз педагогічної практики свідчить, що, незважаючи на численні пошуки, спрямовані на наукове осмислення модернізації освітнього процесу, питання професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю вивчені недостатньо.

З урахуванням цього зазначимо, що дисертаційне дослідження Л. А. Марцевої є актуальним, оскільки автор аналізує теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах як педагогічної системи, що забезпечує підвищення якості підготовки майбутніх фахівців-радіотехніків в умовах інноваційних освітніх процесів. Безперечно, це вимагало ґрунтовного міждисциплінарного (філософського, методологічного, загальнонаукового, психолого-педагогічного осмислення) сутності професійної підготовки фахівців високотехнологічних галузей, а також пошуку та розроблення власних концептуальних ідей і положень.

Оптимізацію підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах докторантка розглядає як обов'язкову, невід'ємну складову модернізації професійної освіти, зміст якої становить створення певного освітнього середовища навчання на основі врахування новітніх психолого-педагогічних теорій і підходів, загальнодидактичних принципів, принципів професійної освіти та специфічних принципів підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю (с. 9). Вони мають забезпечувати удосконалення освітнього процесу, підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх радіотехніків через урізноманітнення форм і методів навчання студентів у технічних коледжах, вдосконалення процесуально-діяльнісної складової професійної підготовки, проектування, організації та здійснення процесу формування комплексу компетентностей, необхідних майбутнім фахівцям.

У вступі до дисертації Л. А. Марцева науково обґрунтовано аргументувала актуальність теми дослідження, чітко сформулювала мету, концепцію, гіпотезу та завдання дослідження, його методологічні засади, а також схарактеризувала наукову новизну, теоретичне та практичне значення, результатів наукового пошуку.

На основі вивчення тексту дисертації та автореферату ми дійшли висновку, що поняттєво-термінологічний апарат дослідження визначено методологічно обґрунтовано, його завдання сформульовано чітко і коректно (с. 12-13).

Обґрунтовуючи теоретичні засади дослідження, дослідниця об'єктивно звертається до доробку відомих вітчизняних і зарубіжних вчених(с. 14). Належним чином викладено зміст наукових пошуків на основних чотирьох етапів упродовж останніх 10 років (с. 15-16).

Структурно дисертація складається з п'яти розділів. У першому розділі "Методологічні засади підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю" автор розглядає концептуальні засади вдосконалення процесу підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю. Досліджено наукові підходи, що були покладено в основу розроблення системи професійної підготовки майбутніх фахівців-радіотехніків. На цій основі

теоретично обґрунтовано авторський підхід до модернізації професійної підготовки молодших спеціалістів технічного профілю(с.23-79).

У другому розділі "Аналіз сучасної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах" охарактеризовано стандарт і структура підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в навчальних закладах України, проаналізована практика підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в Україні, здійснено порівняльний аналіз підготовки фахівців середньої ланки у професійній освіті США, Франції, Швеції, Китаю та Російської Федерації(с. 84-135).

У третьому розділі "Компетентнісно орієнтована підготовка молодших спеціалістів радіотехнічного профілю" Л. А. Марцева обґрунтувала специфічні принципи підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах, згідно з якими визначають вимоги до змісту та організації процесу професійної підготовки, що забезпечують формування комплексу компетентностей у майбутніх фахівців. Заслуговує на увагу авторська модель компетентнісно орієнтованої підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, в основу якої покладені сучасні методологічні підходи. Модель охоплює п'ять блоків: цільовий, концептуально-стратегічний, організаційно-проектувальний, процесуально-діяльнісний та оцінно-результативний, і передає поетапність формування компетентностей у студентів технічних коледжів(с. 140-246).

У четвертому розділі "Організаційно-методичні засади оптимізації підготовки майбутніх фахівців радіотехнічного профілю в коледжах" характеризується система оптимізації підготовки фахівців-радіотехніків у технічних коледжах відповідно до закономірностей і психолого-педагогічних складових оптимізації: координаційної, проектувальної, процесуальної та організаційної. Реалізований дослідницький підхід дав змогу дисертанту обґрунтувати необхідні та достатні організаційно-педагогічні умови ефективної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, а саме: системна співпраця технічних коледжів із ПТНЗ, ВНЗ і виробництвом щодо узгодження змісту професійної підготовки; підвищення методичної і проектувальної компетентності педагогічних працівників технічних

коледжів; створення інноваційного освітнього середовища для забезпечення пізнавальної активності та психологічного комфорту студентів; цілеспрямована організація й управління формуванням комплексу компетенцій, необхідних фахівцям-радіотехнікам.

На нашу думку, заслуговує позитивної оцінки розроблена автором концепція підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, мета якої визначити концептуальні основи оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю як педагогічної системи, що забезпечує підвищення рівня та якості підготовленості фахівців середньої ланки для високотехнологічних галузей виробництва та високомобільної сфери обслуговування(с.252-365).

У п'ятому розділі "Експериментальна перевірка ефективності теоретичних і методичних засад підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю" висвітлено організацію та етапи проведення експерименту, подано результати реалізації педагогічних умов і моделі компетентісно орієнтованої підготовки, здійснено кількісний та якісний аналіз теоретичних і методичних основ удосконалення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, інтерпретовано результати статистичного аналізу одержаних даних, визначено наслідки впровадження експериментальної програми реалізації організаційно-методичних засад оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю. Дисертантка переконливо доводить, що помітний приріст сформованості компонентів професійної компетентності молодших спеціалістів-радіотехніків за всіма показниками в експериментальній групі є свідченням стійкої позитивної динаміки зростання якості підготовки майбутніх фахівців внаслідок застосування організаційно-методичних засад оптимізації їхньої підготовки (с. 372-425).

Висновки до дисертації повною мірою відображають результати дослідження і відображають його іноваційність. Дотримання причинно-наслідкових зв'язків, логічність і системність викладу матеріалу, а також застосування адекватних поставленим завданням методів дослідження забезпечують науково-практичну змістовність зроблених висновків. В

авторефераті, монографії й інших опублікованих автором наукових працях належним чином висвітлено основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні.

На нашу думку, наукову цінність мають додатки дисертації (с.484 – 512). В них систематизовано експериментальні дані, які ретельно проаналізовано й узагальнено. Зокрема, для підтвердження викладених теоретичних положень розроблено структурну схему (Додатки Д), дескриптори рівнів сформованості компонентів професійної компетентності подані в таблиці (Додатки Е).

Наголосимо на наукових значеннях отриманих результатів: *на теоретичному рівні*: обґрунтовано методологічні основи оптимізації та модернізації професійної освіти; уточнено трактування базових понять оптимізації підготовки майбутніх фахівців; з'ясовано дидактичні аспекти підготовки молодших спеціалістів; визначено сутність і структуру компетентності молодшого спеціаліста радіотехнічного профілю; розвинуто принцип оптимізації як один із провідних освітніх принципів; уточнено організаційно-методичні особливості освітнього процесу в технічних коледжах; обґрунтовано сутність інноваційного освітнього середовища технічного коледжу, *на прикладному рівні*: створено й апробовано методiku оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах, спрямовану на формування професійної компетентності студентів; створено й упроваджено в практику комплексне навчально-методичне забезпечення підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю; розроблено методичні пропозиції щодо підвищення педагогічної майстерності викладачів технічних коледжів.

Підкреслимо цінність того, що Л. Марцевою підготовлено практичні рекомендації, що впроваджені у практику й сприяють підвищенню якості професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю у коледжах. Положення та висновки дисертаційного дослідження конкретизують систему взаємопов'язаних організаційних, навчально-методичних, техніко-технологічних, навчально-виробничих і управлінських перетворень, спрямованих на задоволення потреб майбутніх фахівців. Це

підтверджує практичне значення результатів цього дослідження, що буде корисним для педагогічних працівників, науковців, аспірантів і докторантів.

Незаперечною є наукова новизна результатів дослідження Л. Марцевої, вона забезпечується розширенням і доповненням відомих положень з теорії і методики професійної освіти, їх уточненням і конкретизацією, а також поширенням відомих результатів на нові педагогічні об'єкти. З теми дослідження автором опубліковано 57 наукових праць, розроблено методичні рекомендації для викладачів технічних коледжів.

Одержані наукові результати апробовані на 20 міжнародних і всеукраїнських, а також науково-практичних конференціях. Авторські розробки проектів нормативно-правових методичних документів використовуються в освітньому процесі коледжів. Це підтверджується матеріалами дослідження та документами, поданими в додатках.

Незважаючи на позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, висловимо деякі побажання і зауваження, урахування яких дозволило б певною мірою удосконалити логіку викладення результатів дослідження:

1. На нашу думку, доцільно було б розширити порівняльний аналіз методичних підходів, інновацій і проблем, що мають місце у діяльності професійно-технічних навчальних закладів і технічних коледжів з підготовки майбутніх фахівців радіотехнічного профілю. Йдеться про особливості реалізації принципу наступності у діяльності ПТНЗ і коледжів.

2. Вважаємо, що треба чіткіше сформулювати ставлення автора до дискусійних питань, розглянутих у процесі вивчення сучасної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах, а також документів, які регламентують їх професійну підготовку. Як відомо, вони не забезпечують належної якості професійної освіти, оскільки недостатньо враховують соціальне замовлення, особливості навчального закладу, його матеріальну базу, склад педагогічного колективу та контингенту студентів тощо. Безумовно, ці гострі проблеми вимагають детального наукового опрацювання та підготовки досить конкретних рекомендацій щодо виправлення ситуації, що склалася.

3. Схвалюючи здійснений автором компаративний аналіз підготовки фахівців середньої ланки у системах професійної освіти різних країн, зазначимо, що в контексті досліджуваної проблеми варто було б розширити аналіз зарубіжної освітньої практики підготовки майбутніх фахівців саме радіотехнічного профілю. Це можна було б здійснити за схемою: законодавство – навчальні плани – дидактичні принципи – структура навчання – фінансування – соціальне партнерство, управління.

4. У п'ятому розділі автор визначила й проаналізувала сучасні проблеми і недоліки в радіотехнічній освіті. Вважаємо, що було б доцільно проаналізувати їх причини, узагальнити та систематизувати в окремому додатку. Це могло б стати суттєвим доповненням до змісту цього розділу.

5. Практичну цінність дослідження підвищили б авторські міркування щодо можливостей впровадження запропонованої методики оптимізації підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в інших професійних навчальних закладах, і також для фахівців споріднених професій та спеціальностей.

6. Доведення достовірності одержаних результатів дослідження й ефективності авторських підходів до професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю, на нашу думку, потребує урізноманітнення методів математичної статистики, що уможливило б більш глибокий аналіз результатів експериментального дослідження.

7. У зв'язку з уже імplementованими змінами в освітньому законодавстві України та проектами нових Законів «Про освіту» і «Про професійну освіту» було б доцільно критично проаналізувати окремі статті цих законопроектів, в основу яких покладено методологічно хибні підходи, а також приділити більше уваги новим завданням коледжів у системі професійної освіти і навчання, зокрема, щодо взаємного обміну досвідом з вищими професійними училищами аналогічного профілю.

8. Вважаємо, що в докторській дисертації з теорії і методики професійної освіти на основі узагальнення одержаних результатів доцільно було б обґрунтувати прогностичні положення або викласти авторське

бачення перспектив розвитку системи професійної освіти радіотехнічного профілю і наступності з вищою освітою в нашій державі.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Висловлені зауваження і побажання не применшують наукового і практичного значення результатів наукового пошуку талановитого педагога-дослідника Л. А. Марцевої для теорії і практики професійної освіти й не впливають на загальну оцінку дисертації. В авторефераті повною мірою відображено зміст дисертації.

Дисертація "Теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю" є фундаментальним самостійним педагогічним дослідженням. За своєю актуальністю, науковою новизною, теоретичним і практичним значенням, реальним внеском у педагогічну науку, зокрема, в теорію і методику професійної освіти, вона відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її автор – **Марцева Людмила Андріївна** – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
академік-секретар Відділення
професійної освіти і освіти дорослих
НАПН України

Н.Г. Ничкало